

СТОРИНКИ ІСТОРІЇ

УДК 37 (09) (477)

Юлія Клименко

ФОРМИ ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕСПЕРАНТИСТІВ (20-ТІ – ПОЧАТОК 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті схарактеризовано форми освітньо-просвітницької діяльності вітчизняних есперантистів у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття. Автором з'ясовано, що незважаючи на ключову спрямованість есперанто-руху в той чи той період (від популяризації мови есперанто на перших етапах до практичного використання есперанто як засобу міжнародного спілкування), освітньо-просвітницьку діяльність організовували переважно через різноманітні організаційні форми: есперанто-курси, гуртки, лекції, доповіді, консультації, школи, технікуми, вищі навчальні заклади та інші педагогічні форми.

Ключові слова: есперанто, есперанто-рух, форми освітньо-просвітницької діяльності есперантистів, есперанто-курси, гуртки, лекції, доповіді, консультації.

В статтє охарактеризованы формы образовательно-просветительской деятельности отечественных эсперантистов в 20-х – начале 30-х годов ХХ века. Автором установлено, что несмотря на ключевую направленность эсперанто-движения в тот или иной период (от популяризации языка эсперанто на первых этапах к практическому использованию эсперанто как средства международного общения), образовательно-просветительскую деятельность организовывали преимущественно через различные организационные формы: эсперанто-курсы, кружки, лекции, доклады, консультации, школы, техникумы, высшие учебные заведения и другие педагогические формы.

Ключевые слова: эсперанто, эсперанто-движение, формы образовательно-просветительской деятельности эсперантистов, эсперанто-курсы, кружки, лекции, доклады, консультации.

One of the main directions of domestic traffic in Esperanto 20's – early 30-ies of XX century – education and educational activities among different population groups. At some stages of the studied phenomenon purpose of education and outreach Esperanto depending on the socio-political situation has changed – from popularization of Esperanto in the early stages (pre-Soviet period) to the practical use of Esperanto as a means of international communication. The author found that despite the key focus of the Esperanto

movement in this or that period of education and educational activities organized mainly through various organizational forms: Esperanto courses, clubs, lectures, reports, consultations, schools, colleges, universities and other forms of teaching.

Key words: *esperanto movement, forms of educational outreach esperanto, esperanto courses, clubs, lectures, reports, consultations.*

Есперанто (есп. *esperanto* – «що сподівається») – міжнародна мова, створена польським лікарем і поліглотом Людовиком Лазарем Заменгофом у 1887 р. на основі поширених європейських мов, інтернаціональної лексики. Вживається есперанто в міжнародному спілкуванні, має на меті створення прямих і рівних можливостей для кожної людини в міжнародних відносинах.

Есперанто-рух – це об'єднана спільністю цілей, духовною і матеріальною культурою група (поділена за місцем розташування і за регіонами), яка спілкується міжнародною мовою есперанто. Цим вона створює свою культурну єдність, свої норми, цінності, критерії [9, с. 119].

Свою багаторічну історією есперанто – і як мова, і як рух її прихильників – підтвердив право претендувати на роль соціально-культурного феномену, універсального засобу міжкультурного діалогу і людського взаєморозуміння в загальносвітовому масштабі.

Есперанто-рух як соціально-культурний, інтерлінгвістичний феномен досліджували Є. Бокарев, Ю. Дмитрієвська-Нільсон, Д. Власов, Б. Колкера, О. Королевич, С. Кузнецов, Д. Лук'янець, Г. Махорін, А. Мельников та ін. Проте слід зазначити, що більшість з наукових праць тільки побічно стосуються досліджуваної теми, мають фрагментарний характер, вимагають всебічного аналізу, перевірки і зіставлення фактів, об'єктивного і неупередженого висвітлення.

Мета статті – схарактеризувати форми освітньо-просвітницької діяльності вітчизняних есперантистів у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття.

Освітньо-просвітницька діяльність вітчизняних есперантистів у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття у різноманітних організаційних формах мала за мету, насамперед – повсюдне поширення есперанто як засобу інтернаціонального зв'язку.

Як свідчить аналіз джерел, незважаючи на ключову спрямованість есперанто-руху в той чи той період, освітньо-просвітницьку діяльність організовували переважно через різноманітні організаційні форми: есперанто-курси, гуртки, лекції, доповіді, консультації, школи, технікуми, вищі навчальні заклади та інші педагогічні форми.

В УСРР найбільш поширеною формою вивчення есперанто були курси.

З-поміж інших заслуговують на увагу курси підготовки кваліфікованих працівників міжробзв'язку мовою есперанто. Такі курси,

переважно, були двох типів – елементарні та підвищеного типу.

З розвитком есперанто-руху все більшої популярності набували заочні курси працівників міжробзв'язку як «зручна і бажана форма навчання для широких мас, особливо в умовах перевантаженості всякими видами роботи». Вони готували «...значну частину необхідних кадрів міжробзв'язку і контингент для курсів підвищеного типу при технікумах та інститутах іноземних мов» [6, с. 102; 12, с. 39].

Як свідчить аналіз джерел, заочні курси есперанто ЦК Союзу есперантистів радянських республік (СЕРР) виникли в 1927 р. Уже до 1932 р. на курсах було підготовлено 400 есперантистів.

За змістом підготовки курси мали два відділи – елементарний та педагогічний. Кожен урок елементарно есперанто-курсу розрахований на 3–4 години щоденних занять – усього 20 уроків (80 годин), тобто 80 днів (по 1 годині в день) або 150 днів (по 30 хвилин у день).

Заочник, який виконав успішно 20 уроків курсу, отримував посвідчення про засвоєння елементарного курсу мови есперанто. Для отримання диплома, що надавав право бути керівником есперанто-гуртка та організатором міжробзв'язку, необхідно було показати міжробзв'язківцем-практикантом та організатором-активістом: «...есперантист повинен вступити в СЕРР, організувати групу міжробзв'язку на своєму або на будь-якому іншому підприємстві свого міста, зуміти зав'язати переписку з декількома іноземними есперантистами з різних країн, проводити пропаганду міжробзв'язку, заявити себе як агітатора-масовика (створювати групи друзів міжробзв'язку, вербувати до них членів СЕРР, брати участь у випуску стінгазети і т. п.)» [6, с. 103].

Так слухачеві курсів давали можливість набути організаційні навички з практичного використання знань есперанто. Заочник весь час стажувався під керівництвом учителів та організаторів курсів. Він мав право звертатися із запитами та надсилати листи для виправлення; отримував рецензії, адреси закордонних есперантистів тощо [6, с. 103].

Курси для розвитку та популяризації есперанто-руху відігравали значну роль, проте сучасники неодноразово в пресі та інших засобах масової інформації вказували на недоліки такої форми роботи, а саме: низьку якість навчання, недостатнє навчально-методичне забезпечення тощо. Тому з метою вивчення всіх актуальних питань час від часу практикувалося проведення опитування серед слухачів про курси, їх організацію, методику занять, систему рецензій, карткову систему заучування слів, групове вивчення, стажування, соцмагання і т. п. [6, с. 103].

Згодом для популяризації есперанто-руху створювали заочні курси організації міжробзв'язку мовою есперанто для піонерів та школярів, проводили консультативну допомогу та організовували мережі заочних курсів національними мовами в національних республіках та областях країни тощо.

Курси мали забезпечити слухачам певні компетентності. Ось які вимоги ставилися до випускників державних 3-річних курсів есперанто у 1927 р.:

- «1) Вільний переклад із російської мови на есперанто, і навпаки;
- 2) вільний усний виклад будь-яких розмовних тем;
- 3) знайомство із загальними поняттями з науки про мову;
- 4) теоретичне знання есперанто в усіх деталях морфології та синтаксису;
- 5) знання історії міжнародних мов;
- 6) знання політграмоти в об'ємі програми міської нормальної школи політграмоти 2 ступеня» [3, с. 85].

Крім цього, з метою виявлення рівня готовності до викладацької есперанто-діяльності слухачі курсів протягом двох тижнів до іспитів давали пробні уроки на I та II курсах «відповідно до запропонованих методичних вказівок» [3, с. 85].

Питання про викладання есперанто в школах постійно обговорювалося теоретики та практики руху за міжнародну мову. З часом виникла тенденція переходу до обов'язкового включення есперанто до шкільних навчальних програм. Серед перших – учительський колектив Одеської трудової школи № 50 імені Льва Толстого. У 1923 році педагогічна рада цієї школи прийняла рішення про введення мови есперанто як обов'язкового предмета в трьох старших класах (5, 6 та 7-му). Аргументами були «виховний та політичний характер» мови, а також результати факультативного вивчення мови групою учнів протягом одного року: «1) Мова есперанто є придатною як міжнародна для всіх відносин усних та письмових; вона цінна для кращого засвоєння рідної мови; 3) есперанто полегшує вивчення нових мов та спрощує їх розуміння; 4) вона пробуджує інтерес до вивчення географії та історії чужих країн; 5) кореспонденції товаришів із різних країн виховують почуття солідарності в учнів; 6) завдяки її легкості вона може бути достатньо вивчена в школі і дати учням можливість передавати свої думки і не тільки рідною мовою» [5, с. 7]. Проте завідувач Соцвиху спочатку не підтримав починання одеських педагогів та порадив їм звернутися за дозволом для проведення експерименту до Наркомосу України [5, с. 7].

Про успіхи в справі розвитку есперанто-ідеї в цій експериментальній школі м. Одеси дізнаємося з постійної рубрики «Хроника» журналу «Бюллетень Центрального комітета Союзу есперантистів Советских стран» (1923. – № 5.). Наприклад, з 28 травня до 12 червня 1923 р. у трудовій школі Соцвиху № 50 імені Льва Толстого була відкрита шкільна виставка, на якій також був представлений есперантський відділ: «Роз'яснення про цей відділ давали публіці маленькі есперантисти-учні (есперанто в цій школі є необов'язковим предметом, викладає тов. В. Воздвиженський). Есперантистам, які відвідували виставку, діти

пояснювали мовою есперанто. В цьому есперантському відділі були виставлені листи, малюнки та листівки, отримані учнями від своїх родичів із багатьох країн світу. Особливо цікава фотографія однієї німецької групи, що брала участь у маніфестації 1.05.1923 р. Крім цього та пропагандних афіш, виконаних учнями, були виставлені роботи учнів про есперанто (російською мовою) та роботи мовою есперанто (твори есперанто про різні міста і з видами цих міст, отримані есперантистами; краєвиди вклеєні в твори як ілюстрації). Отже, есперанто виявилась гарним засобом для викладання географії (тов. Воздвиженський є одночасно викладачем географії). У книзі відвідувачів записано похвальні відгуки про есперантський відділ і які виокремлюють його з усіх відділів» [18, с. 18–19].

Як свідчить аналіз джерел, есперанто вивчала також в технікумах. Наприклад, станом на 1927 р., про що свідчать матеріали, подані в журналі «Бюллетень Центрального Комітета Союзу Есперантистів Советских Стран», у навчальну програму технікуму зв'язку есперанто була включена як обов'язковий предмет [26, с. 14].

Про популярність есперанто-лекцій як ефективною форми серед доповідачів (лекторів) та слухачів свідчать факти з життя українських есперантистів. Одеський есперантист О. Лінгель протягом вересня – середини жовтня 1923 р. прочитав лекції про есперанто в таких закладах: у клубі «червоних інвалідів» – 2 вересня; в центральному партійному клубі – 4 вересня; у 39-й школі Соцвиху – 13 вересня; в управлінні округу шляхів сполучення – 19 вересня; на станції «Одеса Пасажирська» – 20 вересня; на залізничних курсах телеграфу – 21 вересня; в 1-й залізничній трудовій школі – 22 вересня; у 2-й залізничній трудовій школі, 1-му залізничному технікумі та залізничному училищі – 24 вересня; у старшій класах 1-ї залізничної трудової школи – 25 вересня; 1-й залізничній школі фабзавуча – 26 вересня; в товарній конторі на станції «Одеса-Товарна» – 27 вересня; у 18-й трудовій залізничній школі – 2 жовтня; в клубі гірняків – 17 жовтня; в залізнично-дорожніх майстернях для 1500 слухачів – 18 вересня; на вокзалі «Одеса-Головна» для 300 слухачів – 30 вересня [22, с. 11].

Подібну інформацію про лекційну діяльність есперантів із різних міст України постійно публікували періодичні видання [18, с. 17].

Однією з популярних форм есперанто-діяльності були доповіді. Так, 4 січня 1924 р. П. Понішевський доповідав про міжнародну мову есперанто в приміщенні 6-го окремого Радбату (Київ). Результатом зацікавленості слухачів стало рішення про створення курсів для вивчення есперанто з метою «участі у заходах для поширення мови, знання якої є необхідними для інтересів міжнародного робітничого руху» [20, с. 18]. Одночасно з доповіддю в «Червоному куточку» гуртожитку було проведено есперантську виставку, яка дуже зацікавила червоноармійців, які, майже всі без винятку, записались на курси есперанто [20, с. 18].

8 лютого 1923 р. в Пролетарському музеї (Київ) відбувся вечір, присвячений міжнародній мові. Були прочитані доповіді: «Мова для всіх. Її основи, еволюція і значення», «Есперанто на Заході і в Росії в наші дні», «Європою за допомогою есперанто (особисті враження)». Потім вокально-музичні ілюстрації російською мовою та есперанто. Збір коштів пішов на користь київських курсів міжнародної мови есперанто» [21, с. 22].

Упродовж 1927 р. доповіді та лекції про есперанто були прочитані в містах Кам'янець-Подільський (13 листопада 1927 р., в радпартшколі), Кременчук (19 грудня 1927 р.) та Луганськ (15 грудня 1927 р., в комуні робітничої молоді заводу «Октябрьская Революция») [17, с. 41].

Ефективною організаційною формою есперанто-навчання були гуртки – при робітничих клубах, школах (у містах селах), технікумах, вищих навчальних закладах, підприємствах, «червоних куточках» і т. д.

Значно сприяли гуртковій есперанто-роботі профспілки. Про це, зокрема, та про позитивний досвід в такій роботі йдеться у рішеннях культурнади про ВУПСІ (8 вересня 1926 р.): «Досвід використання міжнародної мови есперанто для зв'язку та листування із зарубіжними пролетарями в містах України дав гарні результати і підтвердив правильність прийнятого рішення та доречність подальшого проведення такої культроботи. Організовані в багатьох містах гуртки есперанто довели свою доречність і для поширення правди про Радянський Союз серед робітників-кореспондентів наших гуртків» [16, с. 9].

З часом виникла потреба в організаційно-методичній допомозі есперанто-осередкам. З цією метою відповідно до Циркуляру Всеукраїнської ради професійних спілок від 24 січня 1927 р. № 5/612 було започатковано есперанто-консультації при культвідділах Всеукраїнської ради профспілок (ВУРПС). Есперанто-консультації передбачало «Тимчасове положення про роботу есперанто-консультацій при культвідділах Окрпрофрад», у якому було визначено їх мету і завдання:

а) надання порад, довідок та інформацій з питань організації та ведення міжнародного зв'язку при робітничих клубах та колективах підприємств;

б) організація колективного зв'язку та допомога з перекладом при веденні колективної або індивідуальної переписки (есперантської) з робітниками та робітничими організаціями інших країн;

в) надання порад та довідок з питань міжнародної мови, її сутності (в гуртках, групах або індивідуально), рекомендація літератури;

г) проведення масової популяризації міжнародної переписки та есперанто шляхом проведення лекцій, доповідей, як у клубах і на підприємствах (червоні куточки), так і використання радіо-передачі. Організація передачі уроків есперанто по радіо, розрахованих на робітничу аудиторію. Організація виставок міжнародного зв'язку з експонуванням отриманих на місцях кореспонденцій. Запровадження відділів

«міжнародного зв'язку» в стінгазетах підприємств і клубів, де така проводиться (використання місцевого матеріалу);

д) сприяння організації та роботі гуртків міжнародної мови есперанто в робітничих клубах та на підприємствах, шляхом підбору керівників, підготовки таких (семінар керівників гуртків при консультації), письмового та усного інструктування, скликання нарад керівників гуртків» («Временное положение о работе эсперанто-консультаций при культотделах Окрпрофсоветов») [16, с. 9].

Есперанто-консультації (стаціонарні або виїзні) обслуговували союзні та республіканські есперанто-організації, клуби, гуртки, окремих членів профспілок та ін. [16, с. 9–10].

З часом вивчення есперанто поширилось і на вищу школу. Яскравий приклад – Український інститут лінгвістичної освіти (УІЛО) в Києві, в якому готували викладачів іноземних мов для вищої школи. З 1931/32 навчального року відповідно до рішення Наркомосу України в інституті есперанто впроваджено як обов'язковий предмет.

Спочатку есперанто викладали для трьох груп (всього 43 особи) III курсу, колишніх слухачів відділу іноземних мов при Київському інституті народної освіти, переважно «невільних від забобон у питанні про міжнародну мову». Як свідчить аналіз джерел, студенти, які вже знали 2–3 іноземними мовами, швидко оволоділи елементарним курсом есперанто, що складав 36 годин. Проте з часом виникла необхідність розширити мовний курс теоретичними знаннями з проблем міжнародної мови – «теорії та історії проблеми, її практичної розробки в умовах радянської дійсності» [25, с. 104].

Програма курсу есперанто передбачала вивчення таких питань:

«1. Наука про мову та штучна мова. Короткий огляд спроб створення єдиної мови.

2. Апостеріорні міжнародні мови. Соціальні передумови їх виникнення. Волапюк.

3. Есперанто. Автор есперанто д-р Заменгоф. Основні принципи побудови.

4. Есперантський рух. Ідеалістичні тенденції есперантського руху перших років. Імперіалістична війна. Розкол в есперантському русі після війни. Пацифістська «Універсальна есперанто-асоціація». Позанаціональна Всесвітня асоціація (САТ). Боротьба в САТі.

5. Есперанто на фронті класових боїв. Союз есперантистів Радянських країн. Інтернаціонал пролетарських есперантистів.

6. Практичне використання есперанто. Статистичні дані. Есперантська періодика. Підручники і література. Організація.

7. Теорія есперанто. Словник і граматики. Розмовна практика.

8. Інтернаціональне виховання і міжнародний зв'язок. Методи організації інтернаціонального зв'язку.

9. Перспективи розвитку есперанто. Інші сучасні проекти штучних мов та їх значення» [25, с. 104].

Наведений перелік питань свідчить, що на першому етапі подавали теоретичні знання з основ мовознавства та висвітлювали значення есперанто-руху для розвитку інтернаціонального зв'язку. І лише потім практично вивчали основи мови есперанто.

Укладачами програми було запропоновано перелік рекомендованих підручників та посібників, серед яких: Е. Дрезен «Основы языкознания, теория и история международного языка» в 3-х частинах, «На путях к международному языку», «За всеобщим языком»; І. Ізгур «Міжнародний робітничий зв'язок і есперанто», «Міжнародна мова есперанто і школа». Також для ознайомлення пропонували статті в періодичних виданнях: М. Скрипник «Есперантизація чи українізація», Е. Дрезен «О задачах, стоящих перед эсперантистами в период диктатуры пролетариата», Є. Спиридович «Очерки теории вспомогательного языка» та ін. [25, с. 104].

З метою удосконалення практичних навичок у володінні мовою есперанто при Інтернаціональному кабінеті Українського інституту лінгвістичної освіти було започатковано есперанто-консультацію періодичністю 2 рази на декаду. В Інтернаціональному кабінеті було створено куточок есперанто та есперантської літератури. Для заохочення та залучення студентів молодших курсів до вивчення есперанто діяв гурток (15 осіб) [25, с. 105].

Як свідчить аналіз джерел, викладачі постійно намагалися покращити ефективність вивчення есперанто. Уже через рік вивчення міжнародну мову вивчали на IV курсі. Спочатку дисципліну викладали на кафедрі теоретичного мовознавства, згодом – романських мов [25, с. 104–105].

Підсумовуючи перший досвід упровадження есперанто в Українському інституті лінгвістичної освіти автор статті «Эсперанто в Украинском институте лингвистического просвещения» (1933) зазначав: «Такими шляхами, не завжди гладко, але незмінно твердим кроком, без зайвого форсування відбувалося закріплення позицій неочікуваного пришельця – міжнародної мови – в лінгвістичний інститут. Але чи досягнуті ті цілі, які були поставлені? В основному досягнуті: 1) в Українському інституті лінгвістичної освіти вперше широко популяризована проблема міжнародної мови в її теоретичній і практичній реалізації; 2) сформований певний контингент осіб, знайомих в основному із самою міжнародною мовою; 3) есперанто, як предмет викладання в УІЛО більше не викликає недорозуміння, мова увійшла в побут інституту. Це значною мірою потрібно розглядати як плоди зусиль, зроблених при перших кроках есперанто в УІЛО» [25, с. 105–106].

Проте, як свідчить аналіз джерел та спогади самих сучасників, навіть такі зусилля не могли вирішити проблему якісного навчально-методичного забезпечення («стабільного підручника») та проблему підготовки

есперанто-кадрів – кваліфікованих викладачів міжнародної мови, оскільки «...кадри інтернаціональних працівників не створюються за 36 годин... Питання, відповідно, ставиться ширше. Готуючи кваліфікованого викладача для вузу, технікуму – потрібно дати йому можливість отримати необхідні в цій галузі знання і досвід роботи» [2; 25, с. 106].

З розвитком есперанто-руху, есперанто-педагогіки все більше виникала потреба в розвитку методичного забезпечення та вироблення методики вивчення міжнародної мови.

Крім традиційних методів викладання та вивчення іноземної мови, досвідчені есперантисти використовували нові методи. Так, для швидкого засвоєння есперанто в гуртках рекомендувалося використовувати метод гри. Наприклад, гри в «перекладача» – своєрідне есперанто-лото: «... на окремих, обрізаних одного формату картках написано речення на мові есперанто та переклади їх рідною мовою, відповідні картки мали однакові номери» [27, с. 20].

На окрему увагу заслуговують методи вивчення есперанто, які використовували в літній есперанто-роботі, есперанто-освіті. Серед них – «масові розваги»: «...гра в есперанто-словничок, розучування революційних пісень на есперанто, декламації, передача на есперанто інформації, попередньо перекладеної з російських газет (міжнародні події)... драмгурток на есперанто, або хоргурток... екскурсії, сімейні вечори» [8, с. 98]. У цілому роботу організовували так, щоб есперантисти могли одночасно набувати розмовної практики, підвищували свою кваліфікацію для інтернаціональної роботи [8, с. 98].

Своєрідним показником стану справ в есперанто-освіті були періодичні видання [7]. Так, журнал «Международный язык» (1934. – № 2–3.) повідомляв про блискучі результати викладання есперанто в школах України у педагогічному сенсі («есперанто як пропедевтичний предмет до вивчення іноземних мов»), так і в сенсі активізації навчання та суспільної роботи школярів шляхом мікробзв'язку. Взірцями називали школи ФЗД № 2 (м. Сталіно), ФЗД № 20 (м. Полтава) та ін. [12, с. 39].

Інформації про різні форми есперанто-діяльності постійно публікували в рубриці «Хроника» журналу «Бюллетень Центрального Комітета Союзу Есперантистів Советских Стран» [19]. Так, у № 1 за 1924 р. подано інформацію про доповіді і лекції, виставки, концерти, курси, створення нових есперанто-осередків [20; 23]. З-поміж іншої корисної інформації – матеріал про відкриття курсів із вивчення мови есперанто при об'єднаному робітничо-студентському клубі Політехнічного та Сільськогосподарського інститутів, а також при Секторі Губпрофобру [20, с. 17–18]; про впровадження есперанто в навчальний план Київської школи поліграфічного виробництва [24, с. 27]; про лекції та курси, що проводилися в м. Одесі – в клубі першої Одеська профспілки, яка викладала есперанто своїм членам; при Одеському політехнічному

інституті (організовано есперантський осередок із 20 осіб, що перебував на обліку в Одеському губернському комітеті СЕРК; проводяться курси під керівництвом Є. Айзберга) та при Медичному інституті (організовано курси есперанто для студентів під керівництвом О. Бабадогли) та ін. [18, с. 17–19].

Значну роль для розвитку соціально-педагогічного потенціалу есперанто як соціокультурного явища в Україні мала педагогічна есперанто-періодика, становлення та розвиток якої припадає на період 20 – 30-х рр. ХХ ст. В цей період до системи педагогічної журналістики СРСР увійшли чотири періодичні видання міжнародною мовою, що були провідниками за кордон радянських поглядів на пріоритетні напрями розвитку освіти і виховання нової людини. На думку сучасних дослідників, урахувавши відносно тривале існування «*La Vojo de Klerigo*», можна зробити висновок про те, що досвід використання есперанто для міжнародної пропаганди Наркомос УСРР визнавав задовільним, отримуючи відповідні відгуки з-за кордону. Про це ж свідчать і зростання накладу цього журналу з 1 тис. екземплярів у 1926 р. до 2,5 тис. в 1928 р., і поява в Москві подібних органів у просвітницькій профспілці – журналу «*Soveta Pedagogia Revuo*» і прес-бюлетеня [4, с. 183].

У 1925 р. під егідою ІПО була створена Всесвітня есперантистська педагогічна служба. Французький учитель М. Бубу почав видавати мовою есперанто невеликий інформаційний бюлетень, який мав таку ж назву, що й згадана організація – «*Tutmonda Esperantista Pedagogij Servo*» (скорочено ТЕПС–ТЕПС). Адресований учителям усіх країн, він відображав соціальне й політичне обличчя освітянина народної школи, оскільки самі вчителі були його авторами, розповсюджувачами й пропагандистами. «Читачам нашого журналу бюлетень ТЕПС особливо добре відомий, – писала «Комуністична освіта» (так з 1931 р. почав називатися журнал «Шлях освіти») в 1935 р. – Ось уже 10 років як з номера в номер у відділі закордонної хроніки значну частину матеріалу відводять робкорівським листам ТЕПС... У бюлетені є також кореспондентський відділ, у якому подають адреси вчительських, піонерських, шкільних та інших груп, а також окремих учителів...» [15, с. 53].

На думку О. Сухомлинської, особисті зустрічі й контакти вчительства різних країн викликали бажання поділитися власними поглядами, ідеями, думками про виховання на сторінках педагогічної преси. Ці публікації мали не тільки описовий, а й науково-пізнавальний характер, що й приводило, зрештою, до взаємного ознайомлення вчителів різних країн із демократичними педагогічними ідеями. У 20-х – на початку 30-х років було закладено основи багатих традицій міжнародних педагогічних взаємин, які сьогодні потрібно творчо використовувати й розвивати. Адже, на жаль, уже з середини 30-х років участь українських педагогів у міжнародних учительських контактах звелася до

пропагандистських і популяризаторських функцій, що було притаманне ідеологічному напрямку радянського суспільства. Причому їх подавали в апологетичному дусі, а творчо-асиміляторська функція, яка збагатила й розширила діапазон взаємовпливу вчительських зв'язків, повністю зникла з педагогічного небосхилу [15, с. 57].

В розвитку вітчизняного есперанто-руху у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття заслуговує на увагу освітньо-просвітницька діяльність серед різних верств населення. На окремих етапах розвитку досліджуваного феномену мета освітньо-просвітницької діяльності есперантистів залежно від суспільно-політичної ситуації змінювалася – від популяризації мови есперанто на перших етапах до практичного використання есперанто як засобу «класової боротьби» та інтернаціонального міжнародного спілкування.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні особливостей розвитку есперанто-руху як соціально-педагогічного феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А. И. На новых путях (к вопросу об агит-пропаганде / А. И.) // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 5. – С. 5–7.
2. Важнейшая задача подготовки эсперантских кадров // Международный язык. – 1931. – № 6. – С. 241–242.
3. Варанкин В. Первый выпуск Тверских государственных курсов эсперанто / В. Варанкин // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран. – 1927. – № 9–10. – С. 85–86.
4. Власов Д. В. Эсперанто: полвека цензуры : развитие эсперанто-движения и его журналистики в условиях цензуры в Российской империи и СССР (1887–1938 гг.) : монография / Д. В. Власов. – Москва: Импэто, 2011. – 181 с.
5. Воздвиженский В. Доклад о международном языке эсперанто Одесской трудовой школы в Наркомпросе Украины / В. Воздвиженский // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 7. – С. 6–7.
6. Воздвиженский В. О Московских заочных курсах междрабсвязи н эсперанто / В. Воздвиженский // Международный язык. – 1933. – № 4. – С. 102–103.
7. Госкурсы эсперанто в Ив.-Воснесенске // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 5–6. – С. 38.
8. Используйте игры для языковой практики // Международный язык. – 1934. – № 4. – С. 98.
9. Королевич А. И. Книга об эсперанто / А. И. Королевич. – К. : Наукова

- думка, 1989. – 254 с.
10. Л-н И. Съезды и конференции / И. Л-н // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 9–10. – С. 74–75.
 11. Н. И. Обойти молчаньем нельзя (К пунктам 4 и 6 порядка Съезда СЭСС) / Н. И. // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 4. – С. 11–15.
 12. Рапорт Союза эсперантистов Советских республик (СЭСР) XVII съезду партии // Международный язык. – 1934. – № 2–3. – С. 34–40.
 13. Снежко Д. О курсовой работе / Д. Снежко // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 5. – С. 5.
 14. Сухомлинська О. В. З історії Інтернаціоналу працівників освіти // Український історичний журнал. – 1986. – № 8. – С. 58–66.
 15. Сухомлинська О. В. Міжнародні зв'язки педагогів України у 20-х – на початку 30-х рр. / О. В. Сухомлинська // Український історичний журнал. – 1991. – № 10. – С. 52–57.
 16. Успехи международного языка. Эсперанто и профсоюзы // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 1–2. – С. 9–10.
 17. Учетный уголок. Доклады, лекции и пр. об эсперанто и новые кружки по изучению эсперанто // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 5–6. – С. 41.
 18. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 5. – С. 17–19.
 19. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 7. – С. 8–17.
 20. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1924. – № 1. – С. 16–19.
 21. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 3. – С. 20–24.
 22. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 7. – С. 8–12.
 23. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 5-6. – С. 45–48.
 24. Хроника // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1923. – № 6. – С. 25.
 25. Эсперанто в Украинском Институте лингвистического просвещения // М. яз. – 1933. – № 4. – С. 104–106.
 26. Эсперанто и ПТТР // Бюллетень Центрального Комитета Союза Эсперантистов Советских Стран (СЭСС). – 1927. – № 1–2. – С. 14.
 27. Эсперанто-лото. Из опыта юных эсперантистов Гомеля // Международный язык. – 1935. – № 1. – С. 20.